

נאמנוגב

דפי קשר נאמני מחוז דרום מועצה לשימור אתרי מורשת בישראל מס' 2 ב' תמוז תשע"ב 22.6.2012

טקס הענקת תעודות הוקרה למתנדבי המועצה לשימור תשע"ב
מכון איילון רחובות
מתנדב המועצה לשימור יקיר העיר באר שבע - שמואל צוקרמן

לציבור הנאמנים שלום

דף קשר מספר 2 במתכונת זו יוצא לקראת פגרת הקיץ...
פגרת הקיץ למעט חופש פה ושם, אינה קשורה לחלוטין אלינו.
העשייה במחוזות המועצה בעיצומה וכמובן גם במחוזנו, מתכנית מורשת
של משרד ראש הממשלה, דרך תכנית השידרוג לאתרי ביקור ועד להרצת
הליכי השימור והשיקום במבני המורשת.

בכוונתי לרענן ולצרף נוספים לרשימת הנאמנים, להיפגש עם קבוצות
נאמנים בכל מועצה אזורית ובמיוחד עם נאמני האזור בו מתבצעת
פעילות שימור.

נפרדנו השנה משלושה נאמני שימור ותיקים בבאר שבע רבתי, אשר הלכו
לעולמם: גדעון ספיר, דב אייזנברג וגבריאל קראוס זכרם לברכה.
משאירים הם אחריהם את חותמם הייחודי בעשייה הציבורית
התנדבותית בעיר ובמחוז.

קורס הנאמנים בעכו היה הצלחה כבירה. מספר נאמני המחוז הפנו פניה
אלי לקיום קורס שכזה גם במקומותינו. הנושא בבדיקה ויתכן ובקרוב
אהיה נושא בשורה.

בברכת עשייה פוריה
ולחופשים חופש נעים
יוגב עפר
מנהל מחוז דרום

במחוזות השימור

במסגרת פניות ישובי מחוז דרום למועצה לשימור, לשיקום ושימור אתרי המורשת בתחומם, בוצעו סקרים הנדסיים ע"י מהנדס שימור במושב תימורים, בקיבוץ דביר ובקיבוץ גבים וזאת לקראת שיקומם המיידים.

כעת, מקודמים סקרים הנדסיים בבית הביטחון באורים הישנה, בבית היוצר בשוב נווה זוהר, באתר ההיאחזות עין גדי, בבית החולים הדסה בבאר שבע ובמטרת בית דראס. כמו כן, מקודמים תיקי תיעוד ופרוגרמות לאתרים אלה.

בית הביטחון באורים הישנה אמור לעבור שיקום כמות שהוא - שיקום ושימור מצבו הנוכחי (פגוע מאד) ללא תיקונים, שיקום ושימור המזכיר את שיקום מגדל המים בבארות יצחק (הישנה). בית הביטחון הועבר לאחרונה לרשות מוא"ז אשכול, אחר ששנים היה בתחום שטח אש של בסיס צאלים. הדרך הנופית תיירותית "דרך השדות" אמורה להתחבר לבית הביטחון.

המועצה לשימור אתרים בשיתוף תכנית מורשת במשרד ראש הממשלה, יצרו תכנית לשידרוג אתרי הביקור באתרי המורשת על פי מדדי הגדלת הכנסות, איזון תקציבי ושיפור פעילות האתר.

עיריית באר שבע ורכבת ישראל, החלו בשיקום ושימור תחנת הרכבת התורכית בבאר שבע. מתחם התחנה יקרא "מתחם הקטר 70414".

יעוץ השימור במינהל התכנון משרד הפנים מחוז דרום, מוציא בימים אלה הנחיות חדשות לשימור מתחם בקיבוצים. למעשה כל קיבוץ המגיש תכנית

למינהל התכנון (תב"ע), נדרש ליצור תיעוד היסטורי מקצועי לאתרי המורשת אשר בתחום התכנית.

באשקלון, ממתנה באר האנטיליה בגן הלאומי לשימור, לשיקום ולהפעלתה במסגרת הגן. נקוה שבתקציבי 2013 נימצא מקום לשיקום באר מדהימה זו.

עד כאן לקט פאה ושיכחה.

אורים הישנה

סוּסֵיִם בַּמֶּרְתֵּף

(אורווה תת-קרקעית עתיקה-חדשה בתחומי בִּיר הַדְאגִי')

הכל החל כאשר בעיצומה של מלחמת המפרץ הראשונה (1991 – יריעות-פלסטיק נגד טילים - זוכרים?...) הובילו אותי אמנון ליבנה ויעקב שמש מקיבוץ רביבים אל "מרחב מוגן בניילונים" מקורי של בדווים החצוב בראש גבעה בגדה השמאלית של נחל בשור, כארבעה ק"מ מדרום-מערב לקיבוץ ובשולי הישוב הבדווי ביר הדאגי*.

בקצהו התחתון של מבוא שיפועי מתון ורחב נראו שני פתחים מְלִבְנִיִים, חסומים למחצה בשפכי-חול וביריעות. הפתח מימין הוביל לאולם רחב-ידיים (כ-45 מ"ר) חצוב בסלע, אך ההפתעה האמיתית חיכתה לי מְעַבֵּר לפתח שממול: אולם גדול יותר, מחולק על-ידי מחיצה (שנותרה בעת החציבה) ובה פתח לְמַעְבֵּר ומשני צדדיו – חלונות במחיצה שבִּאֲדָנִיהֶם חצובים אבוסים. בקיר המחיצה ובקירות האחרים נקדחו נקבים שיועדו להשחלת חבלים לקשירת הסוסים ונקבים נוספים בתקרה שימשו לתליית אמצעי-תאורה.

אורוות על-קרקעיות, בנויות במתכונת כזאת, מוכרות בארץ ומתוארכות למאה השלישית לספירה בקירוב (שלהי התקופה הרומית) ואפשר לראות כדוגמתן בשבטה, בממשית וברחובות (רִיחִיפָה) בנגב; נמצאו גם אורוות תת-קרקעיות (בחירבת בית לויה, במרְשָה, בְּעַבְדַת ובגולן). בכל האתרים הללו הוקמו האורוות בתוך הישובים (ולעתים ממש במרכזם; ומה עם הריח?...) אך נראה לי כי זוהי האורווה העתיקה היחידה (עד-כה) המצויה בלב שטח פתוח, הרחק מכל ישוב.

מכל מקום, האורווה הזאת רחוקה מלהתאים לשתי התיאוריות האלה ומיקומה עדיין מהווה חידה. גם מקור המים (סוסים חייבים לשתות כל יום, והרבה) מעורר תהיות: בור המים העתיק הקרוב ביותר אותר כ-700 מ' לדרום-מערב ואפיק נחל בשור על בארותיו הרדודות בגדותיו מצוי במרחק זהה לצפון-מזרח. ושמה המרחקים הללו סבירים?

לפי עדות זקני הבדווים (שנמסרה מפי עיד שְׁלִיבָה) "התורכים שְׁכָנוּ שם סוסים"; כנראה מדובר בתקופת המלחמה העולמית הראשונה שבה הקימו העות'מאנים בסיס צבאי בְּבִיר עֶסְלוּגִי (באר משאבים) הסמוכה. אם נקבל את העדות הזאת כלשונה, הערכתנו שלוחה לַסִּיִסִים הקדמונים (אולי נְבֵאֲטִים) שחצבו מִתְקָן כל-כך שימושי עד שלאחר יותר מ-1600 שנה זיהה וחזר לתפקודו המקורי.

יש לקוות כי האתר המעניין והמיוחד הזה לא יושחת ובעתיד ישוקם, ישולט ויוסדר לביקורים.

הערות:

* ביר הדאגי: ישוב גדול (על-שם הבאר הסמוכה) של בדווים ממטה העזאזמה, בין רביבים לפארק גולדה; נמנה על אגודת הישובים הבדווים אבו בֶּסְמָה ונמצא בתהליכי תכנון והכרה. נוסד בשנת 1989. הדאגי - כנראה מתורכית, שיבוש של אֶתֶשׁ=אסון, כמיטב המסורת העות'מאנית להענקת שמות שליליים לעצמים גיאוגרפיים בנגב.

** אך כאן אנו גולשים לויכוח עתיק-יומין האם המבנים מימי הבית הראשון, שנחשפו במגידו, בחצור, בבאר שבע ובעוד אתרים, היו אורוות או מחסנים ציבוריים (או גם וגם...).

דן גזית

נאמן שימור קיבוץ גבולות

כאן נולדה עיר

**אירוע הוקרה לילודי, אמהות ועובדי בית החולים הדסה באר שבע
1960 - 1950**

הכל החל, ביוזמה שהעלתה חברה בועדת השימור הציבורית בבאר שבע.

במהלך השנים שחלפו, הצליחה הועדה הציבורית לשימור, לשנות מספר פעמים תכניות שכללו את הרס מבני בית החולים. בשנת 2010 החליטה עיריית באר שבע להקצות את המגרש שבמתחם בית החולים לטובת חניון תאגיד מי שבע... בפעולות התשתית להכנת מגרש החנייה נהרסה בריכת מים טיפוסית לעיר העתיקה, בעקבות מאבק שניהלה הועדה הציבורית והמועצה לשימור להכרה כי נהרס אובייקט לשימור, נוצרה התעניינות בסיפור בית החולים. בעבר נוצרה מצגת שהביאה את סיפור בית החולים.

בעקבות העלאת המודעות לסיפור בית החולים, נולדה הצעת חברת הועדה הציבורית, לקיום מפגש במתחם בית החולים לאמהות, לאלה שנולדו וכמובן לעובדי בית החולים.

ועדת השימור הציבורית, המועצה לשימור אתרים ומחלקת האירועים של עיריית באר שבע נרתמו בהתלהבות למשימה.

משימתו הראשונה של צוות ההיגוי אשר הוקם, הייתה לאתר כמה שיותר מילודי בית החולים, האמהות וצוותי העובדים.

לצורך כך, נפתח דף בפייסבוק ונשלחו מיילים בתפוצה רבתי. רב סרן שמועתי התגייס גם הוא למלאכה וכך נאספו פרטיהם של כ- 400 מילודי, אמהות ועובדי בית החולים.

אל רבים וטובים לא הגענו. יש לזכור כי בית החולים הדסה פעל בין השנים 1950 ל-1960, כך שכל ילודי אותן שנים, נולדו בבית היולדות של בית החולים (למעט אלה אשר בחרו להיוולד בביתם).

במקביל, יצרנו קשר עם פרופ' אליהו להמן ז"ל (קודם לפטירתו), מנהלו המיתולוגי של בית החולים ואספנו תיעוד נדיר מהווי בית החולים.

איסוף חומרי התוכן לקראת האירוע כלל את ארכיון טוביהו הנמצא באוניברסיטת בן גוריון, פרופ' שפרה שוורץ אשר ערכה מחקר מקיף על קופת חולים ובניית בית חולים מרכזי לנגב (כשעדיין לא נקרא ע"ש), פרופ' דוד פרנקל, קטעי עיתונים תקופתיים, עדויות ותיקי העיר, עובדים ואמהות.

האירוע נקבע ליום ג' א' סיון תשע"ב 22.5.2012.

היות ובסוף שנת 2011 נפתחה תערוכה מאלפת לתולדות העיר 1900 - 2012 במוזיאון הארכיאולוגי לשעבר בבאר שבע (המסגד), הוחלט כי תחילתו של האירוע יהא בתערוכה בהדרכתו של מתנדב נוסף של המועצה מבאר שבע, גואל דרורי, אוצר התערוכה (עליה הורחב בגיליון הקודם של נאמנגב).

המשך האירוע ולמעשה תוכנו המרכזי, יועד למתחם בית החולים אשר נותר בעיר העתיקה. מתחם זה הווה למעשה את מבואת הכניסה הראשית לבית החולים, גינה נאה, בריכת מים, קבלה וכו'.

מחלקת האירועים של עיריית באר שבע, הייתה שותפה מליאה בתכנון ובביצוע הסופי של האירוע. מחלקות העירייה השונות דאגו לניקיון האתר, חסימת הרחוב המקביל לו, הצבת כסאות, במה, סאונד, תאורה, כיבוד ואף שירותים כימיים.

האירוע המרכזי, החל בשעה 20:30 בברכת סגן ראש עיריית ב"ש טל אל על, עמרי שלמון מנכ"ל המועצה לשימור אתרים, ד"ר מיכאל שרף מנהל המרכז הרפואי סורוקה אשר ירש את מקומו של בית החולים הדסה ופרופ' שלמה מור יוסף אשר כיהן בעבר כמנכ"ל ההסתדרות המדיצינית הדסה (כיום מנכ"ל הביטוח הלאומי).

כמו כן התכבד בברכה, הילד הראשון אשר נולד בבית החולים. פרופ' שפרה שוורץ ופרופ' דוד פרנקל הביאו את דברי ימי בית החולים ואת המאבקים להקמתו.

רופא הנשים, אחיות ומיילדות עלו וסיפרו מהווי חיי היום יום בבית החולים, בתקופה של צנע, בתנאי בראשית בה נולדה מדינה ולמעשה גם הולדתה של העיר באר שבע - מכאן שם האירוע: **כאן נולדה עיר**.

הנעים את הערב בשירתו אהרון פררה, אשר לו קשר בלתי אמצעי עם בית החולים: הוא נקרא ע"ש סבו אהרון פררה ז"ל שנרצח בשיירת הרופאים אפריל 1948, אשר עלתה לבית החולים הדסה על הר הצופים. בשיירה זו נרצח גם מנהל בית החולים ד"ר חיים יסקי אשר על שמו נקרא בית החולים הדסה באר שבע. משתתפי האירוע קבלו בסיומו תעודה המציינת את ההשתתפות באירוע המרגש.

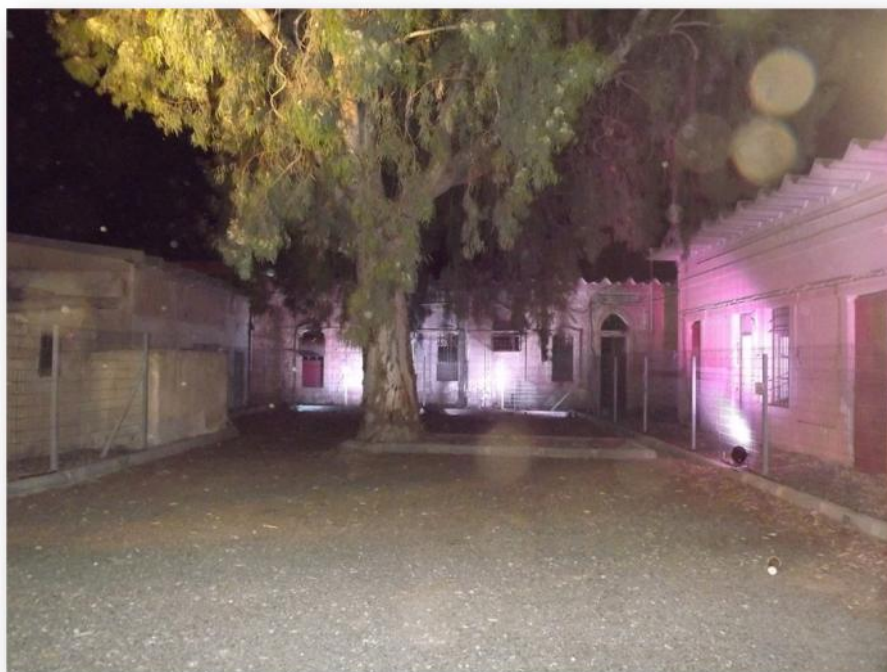
אירוע חגיגי ומרגש זה, מציין את תחילתן של עבודות השיקום והשימור למתחם בית החולים. אנו תקווה שיחד עם עיריית באר שבע, ניצור ייעוד ציבורי ותרבותי הולם למתחם, במסגרת ציר המוזיאונים המתפתח בעיר העתיקה באר שבע.

בסיום הערב הוצב ביציאה שלט ועליו חתמו המשתתפים באירוע

קהל החוגגים במתחם בית החולים

מתחם בית החולים הדסה

אתר נעלם

משטרת בית דראס - בטאני

מבנה משטרה בריטי הוקם בקרוב לשנת 1936-37, עת הוקמו מבני משטרה בסגנון זה בכל הארץ.

מבנה המשטרה נמצא מערבית לשוב באר טוביה והוקם כדי לתת מענה ליחסי השכנות הלא יציבים (פרעות וכו') לכפרי האזור: בטאני, קסטינה, בית דראס ובאר טוביה.

מבנה המשטרה הכיל אורווה לטובת סוסי משטרת הרוכבים אשר הגיעו לאזור. כמו כן, ניתן למצוא במבנה חדרי מעצר וכמובן מגורים וחדרי עבודה. במבני משטרה כגון זה, שרתו מספר שוטרים אנגליים ושוטרים ערביים. לעיתים ניתן היה למצוא שוטר יהודי בתחנה.

מזרחית למשטרה נבנה ע"י ה R.A.F (חיל האוויר המלכותי) בשנת 1942, מנחת חירום מעפר כבוש - מנחת בית דראס ובסיס צבאי סביבו (ניתן לראות את המסלולים במפת גוגל ארץ בצורת X, בחלקות שאינן מעובדת לחקלאות).

מצודות הטגארט המוגנות, ניבנו כלקח לתוצאות המרד הערבי בסוף שנות ה - 30 ותחילת שנות ה -40.

במלחמת העצמאות (אפריל 1948) במסגרת מבצע חסידה, נחת מטוס ראשון עם נשק שהגיע מצ'כסלובקיה במנחת זה.

צהל ירש את בסיס בית דראס, כשמבנה המשטרה נמצא בתחום הבסיס ובשימוש הצבא. לפני מספר שנים ננטש המחנה ופורק לחלוטין על מבניו ההיסטוריים.

המועצה לשימור אתרים, יחד עם המועצה האזורית באר טוביה מקדמות פרוגרמה למרכז נוער במתחם משטרת בית דראס/באר טוביה. לתחילת העבודה, מקדמת המועצה לשימור תיק תיעוד וסקר הנדסי שימורי למבנה.

שרידי מנחת בית דראס (צורת X)

משטרת בית דראס

באר טוביה

